

SVETSKI DAN BEZ DUVANSKOG DIMA 2004

*Svetska zdravstvena organizacija
Duvan i siromaštvo – začarani krug*

ZAČARANI KRUG

- *Duvan i siromaštvo: začarani krug*
- *Siromašni i potrošnja duvana*
- *Duvan i siromaštvo*

KO PLAĆA?

DUVAN POVEĆAVA SIROMAŠTVO POJEDINACA I PORODICA

- *gubitak zarada zbog bolesti/smrti*
- *visoka medicinska koštanja*
- *gajenje duvana: krug siromaštva, bolesti i duga*
- *rad dece*
- *zdravstveni rizici*
- *duvan i dugovanja*

DUVAN POVEĆAVA SIROMAŠTVO DRŽAVA

- *povećava troškove za zdravstvenu zaštitu i gubitke zbog smanjene produktivnosti stanovništva*
- *gubici zbog trgovine sa inostranstvom*
- *krijumčarenje cigareta*
- *duvan povećava oštećenja životne sredine*

KO NAJVIŠE DOBIJA?

- *visoki profiti duvanskih industrija*
- *istina o duvanu i zaposlenjima*

KONTROLA DUVANA JE NEOPHODNA

Okvirna konvencija SZO o kontroli duvana: prvi korak do rešenja
Duvan i siromaštvo: začarani krug

Uticao duvana na bolest i preranu smrt dobro je dokumentovan. Ali, malo pažnje je do sada bilo usmeravano na vezu između duvana i siromaštva. Tendencija je da duvan više upotrebljavaju siromašni. Duvan utiče na gubitak novca, smanjen prihod, gubitak produktivnosti, nastanak bolesti i smrti. Zajedno, duvan i siromaštvo formiraju začarani krug iz koga je teško pobeći.

Siromašni i potrošnja duvana

Siromašni i najsiromašniji puše najviše. Procenjuje se da širom sveta danas ima 1.3 milijarda pušača. 84% njih živi u zemljama u razvoju i u zemljama sa ekonomijama u tranziciji.

Prevalenca pušenja među muškarcima ima tendenciju povećanja u nisko i srednje razvijenim zemljama; globalna stopa prevalencije među muškarcima u 2003. godini bila je blizu 50% u

nisko i srednje razvijenim zemljama, dok je u visoko razvijenim zemljama bila 35%.

Na nivou države, potrošnja duvana varira u zavisnosti od socio-ekonomske grupe. U mnogim zemljama, uključujući i razvijene, duvan najviše konzumiraju siromašni, i nose najveće ekonomsko i opterećenje bolešću, uzrokovano duvanom.

Studija prevalence pušenja među muškarcima u Čenaju (Indija) u 1997. godini, pokazuje da je najviša stopa upotrebe duvana među nepismenim stanovništvom (64%); ova stopa opada sa povećanjem broja godinaškolanja, i iznosi oko 21% među onima koji se školuju ukupno 12 godina.

Studija 1998. godine u Velikoj Britaniji pokazuje da samo 10% žena i 12% muškaraca u najvišim socio-ekonomskim grupama puši, dok u najnižim socio-ekonomskim grupama puši 35% žena i 40% muškaraca.

U Poljskoj, uticaj pušenja na preranu smrt kod muškaraca u dobi 35-69 godina, varira sa nivoom obrazovanja; u 1996. godini, rizik od umiranja u srednjem dobu vezan za bolesti uzrokovanim pušenjem duvana je bio 5% među ljudima sa visokim obrazovanjem, a skoro dvostruk (9%) među ljudima sa samo osnovnim ili srednjim obrazovanjem.

Duvan i siromaštvo

Duvan povećava siromaštvo pojedinaca, porodica i država na nekoliko načina. Na nivou pojedinca i domaćinstva, količina novca koja se troši na duvan može biti veoma velika. Za siromašne, novac potrošen za duvan ne može biti iskorišten za plaćanje bazičnih stvari kao što je hrana, stan, obrazovanje, zdravstvena zaštita. Oni koji puše ranije oboljevaju i umiru od kancera, srčanog udara, bolesti organa za disanje, i drugih bolesti vezanih za konzumiranje duvana, što utiče nepovoljno i u ekonomskom pogledu na porodice, pošto treba novčana sredstva da izdavaju za lečenje i negu. Mnogi farmeri, umesto da sami žive od sopstvene žetve, padaju u zamku kompanija. Isto, gajenje i tretman duvana može ozbiljno ugroziti zdravlje onih koji rade sa duvanom.

Na nacionalnom nivou, najveće ekonomske gubitke predstavlja trošak za zdravstvenu zaštitu kao posledica bolesti vezanih za duvan i preranih smrti. Države koje uvoze duvan i njegove produkte imaju velike gubitke u trgovini sa inostranstvom. Gajenje i tretman duvana takođe oštećuje izivotnu sredinu. Krijumčarenje cigareta je takođe razlog za brigu zato što dovodi do povećane potrošnje, ako prosečna cena cigareta na tržištu pada, a što naročito utiče na siromašne u nisko i srednje razvijenim zemljama. Smanjenje državnih poreskih taksi je još jedna posledica krijumčarenja cigareta. Ukratko, doprinos duvana ekonomiji države (kroz zaposlenja i državne poreske takse) prevaže u odnosu na koštanja u domaćinstvima, uticaj na zdravlje naroda, očuvanje životne sredine i nacionalne ekonomije.

Velike duvanske kompanije zarađuju milijarde dolara, ali važno pitanje je: «Ko plaća, a ko najviše zarađuje?»

KO PLAĆA?

DUVAN POVEĆAVA SIROMAŠTO POJEDINACA I PORODICA

Upotreba duvana češća je među siromašnima. Proporcionalno, u odnosu na ukupne prohode domaćinstva, siromašni na duvan troše mnogo više novca nego bogati. Stan, hrana, obrazovanje i zdravstvena zaštita su osnovne ljudske potrebe. Slaba javna politika, nedostatak prihvatljivih informacija o zdravom životu, atraktivno masovno reklamiranje duvana, i na kraju, zavisnost od nikotina – sve to doprinosi tome da siromašni radije troše novac na duvan nego na osnovne životne potrebe. U slučaju najsiromašnijih domaćinstava, gde se značajna proporcija dohotka troši na hranu, trošak za duvan može odrediti da liće porodica imati redovnu ishranu iliće biti pothranjena. U nisko razvijenim zemljama gde su visoke stope malnutricije u nisko razvijenim zemljama, duvan se i dalje agresivno reklamira, što je ozbiljan problem. Na primer, istraživanja pokazuju, da bi u Bangladešu preko 10.5 miliona ljudi koji su trenutno pothranjeni, moglo imati adekvatnu ishranu da ne troše novac za duvan, a što bi dnevno spasilo 350 života dece do navršene 5. godine života. Pušenje duvana smanjuje i mogućnost za obrazovanje, a koje

bi im pomoglo da se izdignu iznad siromaštva. Trenutno, najsiromašnija domaćinstva u Bangladešu troše skoro 10 puta više na duvan, nego na obrazovanje.

Istraživanja širom sveta pokazuju da trošak za duvan može predstavljati visok procenat dohotka domaćinstva, nekad viši nego što je to trošak za obrazovanje ili zdravstvenu zaštitu. Na primer:

- u Egiptu, preko 10% troškova u najsiromašnijim domaćinstvima ide na cigarete i ostale proizvode duvana

- preliminarni rezultati studije, koja je u toku u 3 provincije u Vijetnamu, pokazuju da pušači godišnje troše za duvan 3.6 puta više nego za obrazovanje, 2.5 puta više nego za odeću i 1.9 puta više nego za zdravstvenu zaštitu

- prosečna količina novca koja se u siromašnoj porodici u Maroku troši na duvan je praktično ista onoj koja bi se trošila na edukaciju, i više nego pola od one koja bi se trošila za zdravlje

- u Nigeru, studenti na cigarete troše 40% svojih prihoda, a fizički radnici 25%

- siromašna domaćinstva u Bugarskoj sa najmanje jednim pušačem u porodici, troše prosečno 10.6% od ukupnog prihoda na duvan

- gradska domaćinstva u Tibetu, 1992. godine su na duvan trošila 5.5% svoga ukupnog prihoda

- u Nepal, najsiromašnija domaćinstva za duvan troše 10% svoga dohotka

- najsiromašnije grupe u Indoneziji na duvan troše 15% svojih ukupnih prihoda

- u Indiji, čak i deca beskućnici, troše značajan deo novca na duvan, često ga stavljajući za prioritet, ispred hrane

- u Meksiku, 1998. godine, 20% najsiromašnijih domaćinstava trošili su blizu 11% svoga dohotka na duvan

«Jaja? Gde da nađem novac za njihovu kupovinu?»

- vozač dvokolice, Daka, koji bi mogao dnevno da kupi po jedno jaje svakom od svoje troje dece, kad bi kupovao jaja, umesto duvana.

GUBITAK ZARADA ZBOG BOLESTI I SMRTI

Upotreba duvana je blisko povezana sa nastankom kancera i bolesti srca. Takođe, sa respiratornim bolestima, uključujući hroničnu opstruktivnu bolest pluća. Pušenje veoma negativno utiče na prognozu bolesti kod tuberkuloznih bolesnika. Nedavna studija u Indiji pokazuje da polovina muškaraca obolelih od tuberkuloze umire prerano zato što još i puši. Postoji jasna evidencija da je pušenje veliki faktor smrtnosti kod tuberkuloznih bolesnika.

VISOKA MEDICINSKA KOŠTANJA

Koštanja duvana za pojedince uključuju i visoka medicinska koštanja. Najsiromašnijima medicinska nega nije uvek dostupna, a kad i jeste, ona je u većini slučajeva luksuz za ljude u zemljama u razvoju, koji oni ne mogu da plate. Iako se u nekim slučajevima koštanje zdravstvene zaštite ignoriše. Kada je dostupan, tretman bolesti povezane sa pušenjem duvana, kao što je rak pluća, bolest srca ili hronična opstruktivna bolest pluća, može dosta koštati. Bilo je nekoliko pokušaja da se izmeri koštanje zdravstvene zaštite u slučaju bolesti povezanih sa pušenjem duvana. U SAD, u 1998. godini, 75.5 milijardi američkih dolara je utrošeno za lečenje bolesti vezanih za pušenje duvana.

U 1999. godini, za svakog od otprilike 46.5 miliona odraslih pušača na godišnjem nivou, na veći medicinski trošak odlazi 1623 dolara, a 1760 dolara odlazi zbog gubitka radne produktivnosti.

Najzad, tretman nije samo direktno plaćanje. Mnoge osiguravajuće kompanije izračunavaju svoje stope osiguranja u odnosu na to da li osiguranici puše, ili ne. Prosečna mesečna svota za zdravstveno osiguranje 35-godišnježene pušača, bazirana na uzorku 10 osiguravajućih kompanija, u Velikoj Britaniji, je za 65% veća nego za ženu nepušača istih godina; i 70% veća

za muškarce pušače nego za muškarce nepušače.

GAJENJE DUVANA: KRUG SIROMAŠTVA, BOLESTI I DUGA

Decenijama je duvanska industrija podstrekivala države i porodice da gaje duvan, pod parolom daće im to doneti prosperitet. Za mnoga domaćinstva, to je zapravo, sasvim drugačije. U mnogim zemljama, naročito u onim u razvoju, došlo je do toga da mnoge porodice u poslovanju sa duvanskim kompanijama imaju gubitke, zatošto prodaju duvan po sve nižim cenama. A izloženi su mnogim rizicima, od trovanja pesticidima do trovanja nikotinom. Takođe, ako sa duvanom rade deca, to nosi velike rizike po njih.

RAD DECE

Korišćenje dece u radu sa duvanom praktikuje se u mnogim državama. Mnoge porodice zaivse od toga i svoju decu daju na rad u veoma ranom dobu,što im sve uskraćuje mogućnost za redovno obrazovanje koje bi im moglo pomoći da se oslobode siromaštva.

UNICEF-ova istraživanja u Bangladešu okazuju da je 13% dece koja rade sa duvanom mlađe od 9 godina. 40% dece od 5-15 godina, nikad nije išlo uškolu. Njihovo radno vreme je dugačko (11-12 sati svaki dan), tako da je praktično nemoguće da istovremeno idu i uškolu. Iako to može uvećati prihod domaćinstva za par godina, ne može im doneti dobitak na duge staze.

U Indiji je rad dece, uopšte, ilegalan, ali još veoma zastupljen. Podaci se ne mogu lako ustanoviti zatošto poslodavci kriju podatke, ali oko 10% sveženske i 5% sve muške radne snage su mlađi od 14 godina.

Situacija je ista i u oblasti rada sa duvanom. Džon Mango (predsednik kongresa Malavija) rekao je da je rad dece loša praksa i doprinosi povećanju stope siromaštva u Malaviju. Mnoga od te dece odbijajuškoloavanje i odrastaju nepismena i neobrazovana. I kako to može doprineti stvarnom ekonomskom razvoju?

Uopšteno, ovaj težak rad u fabrikama cigareta kao i aktivnosti nošenja ogromnih tereta i dugočasovno radno vreme, predstavljaju uobičajene norme. U Bangladešu, na primer, deca ižene koji nose najveće terete dobijaju plate koje su tako niske da im, u nekim slučajevima, treba dva stata da zarade dovoljno zašoljučaja, dok se radnici u Indiji,žale na pogrdljiv jezik i ismevanje od strane posrednika.

Rizici po zdravlje

Rizici po zdravlje prouzrokovane biljkom duvana stavljaju radnike koji rade na plantažama duvana u kategoriju ljudi sa povećanim rizikom od bolesti i povreda. Deca i odrasli koji rade sa duvanomčesto pate od tzv. zelene duvanske bolesti (GTS) , koja je prouzrokovana apsorpcijom nikotina preko kože zbog kontakta sa vlažnim lišćem biljke duvana. Uobičajeni simptomi ove bolesti su: mučnina, povraćanje, slabost, glavobolja, vrtoglavica, a mogu se javiti i grčevi u stomaku, kao i teškoće sa disanjem, variranje krvnog pritiska i srčane frekvencije.

Rasprostranjena je ičesta upotreba pesticida da bi se biljke zaštitile od insekata i raznih oboljenja. Većina pesticida sadrži: ALDIKARB , visoko toksični insekticid, za koji se sumnja da može biti uzročnik genetskih oštećenja kodčoveka; zatim HLORPIRIFOS , koji kao i svi organofosforni insekticidi te vrste, negativno utiče na nervni sistem i vrločesto prouzrokuje trovanje pesticidima, sa mučninom, grčenjem mišića i konvulzijama; 1,3-DIHLOROPROPEN , visoko toksična isparljiva tečnost, koja prouzrokuje respiratorne probleme kodčoveka, kao i iritaciju kože i očiju, i oštećenje bubrega.Česta i velika upotreba ovih, i ostalih pesticida, umnogome utiče na zdravlje radnika koji nisu obavešteni o pravilnom korišćenju i rukovanju ovim hemikalijama.

Jedno istraživanje izvedeno na radnicima iz Brazila otkrilo je da 48%članova jedne porodice pati od zdravstvenih problema prouzrokovanih pesticidima. Iako neke kompanije prodaju zaštitna odela, u nekim slučajevima ona koštaju više od 25% prosečne mesečne zarade jednog radnika. Sve više pažnje usmerava se na neuropsihijatrijske uticaje na radnike duvana koji su izloženi organofosfornim pesticidima,što rezultuje povećanim brojem depresija i samoubistava među Brazilskim radnicima na plantažama duvana. U jednom gradu u glavnoj oblasti duvanskih polja Brazila, istraživanja su pokazala da je preko 60% samoubica radilo na plantažama duvana

i da je većina umrla u sezoni kada su korišteni organofosforni pesticidi.

Krug duvana i duga

Za mnoge farmere, zarada od duvana jedva je dovoljna da pokrije troškove, ali oni i dalje nastavljaju da ga gaje jer od ostalih kultura prođu još i gore. U mnogim zemljama, kompanije imaju neki ugovorni sistem po kome oni obezbede neku vrstu kredita u obliku semena, đubriva, pesticida i mehanizacije. A farmeri imaju obavezu da svoje lišće duvana prodaju toj kompaniji po unapred određenoj ceni koja je često u vreme prodaje manja od vrednosti početnog zajma. Kompanije gradiraju duvan prema određenom broju varijabli, uključujući poziciju lista na stabljici, boji lista i veličini. Farmeri koji gaje duvan nemaju nikakav uticaj na to kako je njihov usev gradiran. Stoga je sve u rukama kupca, a uzgajivači su praktično primorani da prihvate bilo koju cenu koja im je ponuđena.

U Brazilu, prema jednom novinskom članku, duvanske kompanije «određuju cenu između sebe, i primoravaju uzgajivače da traže kupce na drugoj strani što im teško polazi za rukom... velike kompanije se udružuju i procenjuju uzgajivačevu cenu kao i skromnu zaradu». Prema lokalnim vlastima, «Mi imamo sistem u kome se polovina kompanija «rve» sa uzgajivačima. Svake godine oni se pojave sa novim načinom da «stisnu» farmere. Rezultat je da u mnogim zemljama farmeri tonu sve dublje i dublje u dugove prema duvanskim kompanijama.

DUVAN UTIČE NA SIROMAŠTVO ZEMALJA

Duvan ne samo da utiče na one koji ga koriste, već predstavlja i ogroman finansijski teret za zemlju. Država mora da snosi povećane troškove zdravstvene zaštite, kao i proizvodne gubitke zbog bolesti i rane smrti; gubitke u trgovini sa inostranstvom, izgubljeni prihod zbog krijumčarenja cigareta, kao i štetu nanetu prirodnoj životnoj sredini.

Povećani troškovi zdravstvene zaštite i proizvodni gubici

Činjenica je da zemlje trpe ogromne ekonomske gubitke koji su rezultat visokih troškova zdravstvene zaštite i proizvodne nerealizacije zbog bolesti prouzrokovanih duvanom, kao i preuranjene smrti. U visoko razvijenim zemljama godišnji trošak zdravstvene zaštite koji je prouzrokovan duvanom, procenjen je na od 6% do 15% od ukupnog troška zdravstvene zaštite. Na primer, u SAD, je u periodu 1995-1999, duvan prouzrokovao 157 milijardi američkih dolara ekonomskog troška vezanog za zdravlje, godišnje, prosečno 81.9 milijardi po godini što se tiče gubitaka zbog mortaliteta i 75.5 milijardi zbog velikih medicinskih troškova.

I u zemljama u razvoju konzumiranje duvana kao i bolesti njime prouzrokovane, su u porastu. Na primer, u Egiptu, direktan godišnji trošak zbog bolesti uzrokovanih pušenjem duvana procenjen je na 545.5 miliona američkih dolara. Jedna studija u Kini, sredinom 90-tih godina pokazuje da troškovi direktno i indirektno povezani sa pušenjem, iznose 6.5 milijardi američkih dolara godišnje. Ako se tu uračunaju i gubici zbog 3 miliona izgubljenih života zbog duvana, onda se ovi troškovi znatno povećavaju. Preuranjene smrti zbog duvana mogu takođe imati ogroman uticaj na nacionalnu ekonomiju, osiromašujući zemlju za radno sposobne ljude. Ako se trenutni trend nastavi, procenjuje se da će oko 650 miliona ljudi, koji žive danas, eventualno stradati zbog duvana, polovina od njih u najboljim radnim godinama, gubeći 20-25 godina svog života. Samo u Kini, u 1998. godini, gde je procenjeno da je 514000 ljudi umrlo prerano od bolesti prouzrokovanih pušenjem duvana, država je izgubila 1146 miliona godina života.

Gubici u trgovini sa inostranstvom

Mnoge zemlje su izvoznici lista duvana i duvanskih proizvoda, uopšte, i gube milione dolara svake godine u trgovini sa inostranstvom. 2002. godine, dve trećine od 161 ispitane zemlje, uvezla je više lišća duvana i duvanskih proizvoda nego što je izvezla. Među njima je bilo 19 zemalja koje su imale negativan bilans trgovine duvanskih proizvoda od preko 100 miliona američkih dolara, pa i više, uključujući Kambodžu, Maleziju, Nigeriju, Republiku Koreju, Rumuniju, Rusku Federaciju i Vijetnam.

Krijumčarenje cigareta

Procenjeno je da je trećina od ukupnog nacionalnog izvoza cigareta preusmerena na crno tržište,

da se prokrijumčari i prodaje ilegalno, izbegavajući oporezivanje. Prokrijumčarene cigarete se prodaju po nižim cenama od zvaničnih, što rezultuje povećanom prodajom i konzumiranjem.

Krijumčarenje cigareta je povećalo brigu oko zdravljajšire populacije jer donosi na tržište jeftin duvančineći ga pristupačnijim i tako stimuliše njegovo konzumiranje, što sa sobom povlači i povećanje broja slučajeva bolesti prouzrokovane pušenjem duvana. Država na osnovu svega ovoga godišnje izgubi između 25000 i 30000 miliona američkih dolara.

Krijumčarenje cigareta se pojavljuje u svim zemljama, čak i u onima gde su porezne takse vrlo niske. Prema Svetskoj banci, ekonomska teorija uviđa da industrija sama po sebi izvlači korist od dilovanja sa cigaretama. Razlozi za to su prisustvo prokrijumčarenih marki cigareta kojih inače nema regularno na tržištu, što povećava zahteve za tim markama, drugim rečima smanjuje njihovu tržišnu cenu; isto tako utiče na vladu da takse održi niskim.

Oporezivanje je jedno od najefektivnijih mera za smanjenje konzumiranja duvana. Viši porezi povećavaju cenu cigareta, a samim tim, smanjuju njihovo konzumiranje. Uticaj visokog poreza najviše dolazi do izražaja kod mladih i siromašnih, koji najviše reaguju na povećanje cena. Što je važnije, toće prouzrokovati veći zahtev za smanjenjem konzumiranja duvana u nisko i srednje razvijenim zemljama, gde je stanovništvo mnogo osetljivije na povećanje cena, nego u visoko razvijenim zemljama. Svetska banka zaključuje da zatošto smanjenje zahteva ima tendenciju da se smanji procentualno više negošto takse mogu da se povećaju, vlade povećavaju prihode sa višim cenama, uprkos padanju prodajnih količina duvana. Evidencija pokazuje da je ovočak generalno stvarno održivo u sadašnjem stanju krijumčarenja. Dakako, duvanske kompanije se bune protiv povećanja poreznih taksi sa argumentom da višlje takse podstiču krijumčarenje, i smanjuju porezne prihode, i vrše pritisak na vladu da održe niske takse; i na taj način olakšavaju mladim i siromašnim ljudima da puše.

Svetska banka je proučavala koji drugi faktori utiču na krijumčarenje. Korišćenjem standardnih indikatora nivoa korupcije baziranim na Međunarondim indeksima zemalja, svetska banka je zaključila da je nivo krijumčarenja cigareta u skladu sa stepenom korupcije u državi, i da ima trend porasta.

DUVAN SVE VIŠE OŠTEĆUJEŽIVOTNU SREDINU

Duvan utiče na siromaštvo i preko oštećenjaživotne sredine od koje ljudi zavise (hrana i sl.). U mnogim zemljama u razvoju drvo se koristi kao gorivo za obradu duvanskog lišća i za konstrukciju skladišta za tretman. Procenjuje se da se godišnje seče 200.000 hektarašume zbog gajenja duvana. U regionu južne Afrike, kao celine, više od 1400 kvadratnih kilometara domaćinskog zemljišta podšumom godišnje nestaje da bi se obezbedilo gorivo za tretman duvana, štočini oko 12% od ukupne godišnje deforestacije u ovom regionu. Ovo ne uključuje korišćenje drveta za ostale radnje vezane za uzgoj i obradu duvana (konstrukcija ambara, zahtevi za ogrevom radnika i njihovih porodica). Studija iz 1999. godine procenjuje da godišnje 5% od ukupne deforestacije u zemljama u razvoju gde se uzgaja duvan, ide na aktivnosti oko duvana.

Oštećenje okoline je takođe uzrokovano i sađenjem duvana, koji crpi nutritiente iz zemljišta, kao i zagađenjem zbog pesticida i fertilizatora koji se upotrebljavaju na poljima duvana.

Duvanska proizvodnja takođe doprinosi nastanku velike količineštete. U 1995. godini, procenjuje se da je duvanska industrija napravila ukupno 2.3 biliona kilograma proizvodneštete i 209 miliona kilograma hemijskeštete; ovo ne uključuje enormne količineđubreta zbog pikavaca cigareta, koji se, nasuprot verovanju mnogih, ne mogu biološki da razgrade; prema jednoj proceni, od 954 miliona kilograma filtera proizvedenih u 1998. godini, mnogi su završili na ulici, rekama i parkovima.

KO NAJVIŠE PROFITIRA?

Duvanska industrija «leti u visinu»

Dok mnogi ljudi naporno rade na poljima duvana i jedva sastavljaju kraj s krajem, duvanska industrija ubira lepe prihode. U 2002. godini, šef izvršne kancelarije Filip Moris/Altria, najveće svetske multinacionalne duvanske kompanije, imao je preko 3.2 miliona američkih dolara, u

plati i bonusima, dok je Britanska dobrotvorna organizacija izračunala da farmeru u Brazilu treba oko 6 godina, da zaradi koliko direktor duvanske kompanije zaradi za jedan jedini dan (i oko 2140 godina da zaradi njegovu godišnju platu).

Tokom poslednjih par decenija došlo je do velikog povećanja proizvodnje duvana, posebno u zemljama u razvoju, gde je porast proizvodnje od 1975. do 1998. godine iznosio 128%. Duvan se trenutno uzgaja u preko 100 zemalja sveta. Veliko povećanje gajenja duvana, podstrekivano, i u nekim slučajevima finansirano od strane duvanske industrije, doprinosi nestabilnosti cena duvana na svetskom tržištu, koje su pale za 37% od 1985. do 2000. godine.

U isto vreme, duvanske kompanije su razvile takve procese da koriste manje duvana za cigarete, i da koriste otpatke sa poda, prašinu i drugi prethodnoškartiran materijal, za pravljenje filtera za cigarete. Dodavanjem aromatizera i drugih hemikalija u ove filtere, da bi se maskirao neprijatan ukus, kompanije koriste veće količine nisko-kvalitetnog duvana.

Još jedna stvar koja smanjuje koštanje u duvanskoj industriji je povećanje mehanizacije u proizvodnji cigareta. Nove mašine proizvode 840.000 cagreta načas, ostavljajući mnoge radnike bez posla. Napredak tehnologije uslovljava gubitak radnih mesta.

Uprkos malom procentu od njihovih ukupnih troškova, ove uštede sigurno doprinose rekordnim prihodima duvanske industrije. U 2002. godini, Japan Tobako, Filip Moris/Altria i BAT , tri najveće duvanske multinacionalne kompanije danas u svetu, imaju ukupno više od 121 biliona (milijarde) američkih dolara. Ova suma je veća od ukupnog zajedničkog dohotka: Albanije, Bahreina, Belizea, Bolivije, Botsvane, Kambodže, Kameruna, Estonije, Gruzije, Gane, Hondurasa, Jamajke, Jordana, Makedonije, Malavija, Malte, Moldavije, Mongolije, Namibije, Nepala, Paragvaja, Senegala, Tadžikistana, Togo, Ugande, Zambije i Zimbabvea.

Tabela 1

PRIHODI DUVANSKE INDUSTRIJE 2002-2004

	PRODAJA (milioni američkih dolara)	PROFITI (milioni američkih dolara)	RAST PROFITA U POSLEDNJE 3 GODINE
BRITISH AMERICAN TOBACCO PLC (BAT)	19272	2095	28.16%
Japan Tobacco International (JTI)	42380	710	24.96%
Altria (Philip Morris)	62182	11102	13.72%
IMPERIAL TOBACCO GROUP	11412	424	13.15%
ALTADIS	3957	541	425.34%

izvor: Finansijski raporti sa veb-stranica kompanija

ISTINA OKO DUVANA I ZAPOSLENJA

Duvanska industrija pokušava da spreči osetljivu zakonsku regulaciju, preterujući kako

zaposlenje i trgovina u duvanskoj industriji doprinosi razvoju država i kako bi došlo do velikog gubitka radnih mesta da vlade odluče da više brinu o zdravlju naroda. Po navodima Svetske banke ovi argumenti lažno prezentuju pravo stanje stvari. Ustvari, najveći uzrok gubitka posla u duvanskoj industriji je napredak u tehnologiji, a ne politika kontrole duvana.

U Velikoj Britaniji, na primer, između 1990. i 1998. godine, došlo je do povećanja proizvodnje duvana za 3%, dok se broj zaposlenih radnika u duvanskom sektoru smanjio za 75%. U zemljama u razvoju i zemljama sa ekonomijama u tranziciji, gde je potrošnja duvana u porastu, zaposlenje u sektoru duvanske industrije takođe opada, ili stagnira. U istočnoj Evropi, velike multinacionalne kompanije su posle preuzimanja domaćih proizvođača duvana, natovarile programe racionalizacije. U 1999. godini, prema nabavci Rotmana, BAT je zatvorila ili je najavila zatvaranje fabrika u Australiji, Maleziji, Nikaragvi, Papua Novoj Gvineji, Singapuru, Južnoj Africi, Španiji, Surinamu, Švajcarskoj i Velikoj Britaniji, sa posledičnim gubicima posla.

Duvanska industrija konstantno preteruje sa ekonomskim benefitima od strane proizvodnje duvana. Od više od 100 zemalja u kojima se uzgaja duvan, samo su dve veoma zavisne od prihoda od izvoza duvanskih sirovina. U drugim zemljama, izvoz duvana je procentualno mali deo od ukupnog izvoza. Samo 17 od ukupno 125 zemalja koje izvoze lišće duvana, zarađuje više od 1% od ukupnog prihoda od izvoza, od duvana, i samo u 5 od njih (Centralna Afrička Republika, Malavi, Uganda, Ujedinjena republika Tanzanija i Zimbabve) izvoz lišća duvana čini više od 5% od ukupnog prihoda od izvoza.

Proizvodnja u duvanskoj industriji je samo mali izvor poslova, pošto je visoko mehanizovana. U većini zemalja radna snaga u duvanskoj industriji čini ispod 1% od ukupno zaposlene radne snage u zemlji. I, sa izuzetkom nekoliko teško zavisnih zemalja, gajenje duvana čini mali procentualni deo što se tiče zaposlenja i u poljoprivrednom sektoru. Čak i u Kini, najvećem proizvođaču duvana u svetu, samo oko 3% svih farmara gaje duvan, i to čini samo oko 1% vrednosti od ukupnog prihoda od poljoprivrede.

Pošto su veliki deo cigareta koji se u svetu prodaje cigarete marki velikih kompanija, koje postoje u dobrostojećim zemljama, većina profita od prodaje duvana ide ovim zemljama.

Svetska banka pokazuje da trenutna implementacija širokih programa kontrole duvana može malo ili nimalo da utiče na globalno zaposlenje u većini država.

Zaposlenje može ostati isto ali sećak i povećati u nekim zemljama, ako potrošnja duvana bude bila smanjena ili eliminisana, pošto će trošak za cigarete biti prebačen na trošak za druge proizvode i službe. Ovo se dešava zbog proste činjenice što kad ljudi ostavljaju duvan, novac koji su prethodno trošili na duvan ne nestaje. Radije se koristi za druge potrepštine i službe, uslovljavajući zahteve za novim poslovima u ekonomiji zemlje. Ovakve politike mogu sveukupno doprineti i poboljšanju zdravlja naroda i poboljšanju nacionalnih ekonomija.

Trenutne projekcije pokazuju da će broj pušača širom sveta porasti sa 1.3 milijarde na više od 1.7 milijardi do 2025. godine (delom i zbog povećanja ukupnog broja svetskog stanovništva), ako trenutna globalna prevalenca pušenja duvana u svetu ostane nepromenjena. Čak i sa godišnjom stopom opadanja globalne prevalencije pušenja duvana od 1%, broj pušača u 2025. godini iznosiće 1.46 milijardi. Iako smanjenje konzumiranja duvana u budućnosti jasno dovodi do smanjenja zaposlenja u duvanskoj industriji, to je proces koji se ne može desiti preko noći, već će trajati decenijama.

KONTROLA DUVANA JE NEOPHODNA

Razvojne agencije, donatori i multilateralne agencije sve više vide da je duvan više nego zdravstveni problem. Dok epidemiološke studije vežu duvan za nastanak mnogih ozbiljnih zdravstvenih problema, ekonomska istraživanja pokazuju da duvan pogoršava siromaštvo među pušačima, radnicima i nacijama. Kontrola duvana, nije više luksuz samo bogatih zemalja, već potreba svih zemalja.

U skorašnjoj sesiji Inter-Agencijske grupe Ujedinjenih nacija za jačanje zadataka u kontroli duvana, razmatran je uticaj duvana na razvoj i siromaštvo zemalja.

Komisija za makroekonomiju i zdravlje (CMH), ustanovljena je 2000. godine od strane Generalnog direktora svetske zdravstvene organizacije da procenjuje mesto zdravlja u ukupnom ekonomskom razvoju, sa posebnim značajem investiranja u zdravlje da bi se unapredilo

ekonomski razvoj i smanjilo siromaštvo, posebno u nisko-razvijenim zemljama.

Komisija je ustanovila da je duvan veliki faktor opterećenja bolešću za sve zemlje u razvoju.

Evropska Komisija (EC) posebno je prepoznala duvan kao stvar razvoja. Evropska komisija održala je okrugli sto na visokom nivou na temu «Kontrola duvana i razvojna politika», u Briselu, 3-4 februara, 2003. godine. Tokom diskusija, ustanovljeno je da je upotreba duvana u porastu u mnogim zemljama u razvoju, što uzrokuje veću smrtnost od bolesti povezanih sa pušenjem duvana. Ovo naročito pogađa zemlje u razvoju, koje su već opterećene i drugim bolestima, kao što su HIV/AIDS, tuberkuloza i malarija. Evropska komisija je ustanovila da proizvodnja i potrošnja duvana povećavaju siromaštvo i koče razvoj, i da je bitno podržati zemlje koje žele da uspostave kontrolu duvana, koristeći postojeće instrumente razvojne saradnje na nacionalnom nivou.

Smernice razvojnog i pomoćnog komiteta i referentne serije što se tiče siromaštva i zdravlja, publikovane su u 2003. godini, u saradnji OECD i WHO. Raporti jasno dokazuju da su bolesti uzrokovane pušenjem duvana veoma povezane sa siromaštvom. Duvan ima ogroman uticaj na pothranjenost u nisko razvijenim zemljama. Visoka prevalenca pušenja duvana među muškarcima niskog obrazovnog nivoa u nisko razvijenim zemljama, ozbiljno utiče na siromaštvo, zbog velikog rizika oboljevanja u umiranja u ranim godinama života. Računajući loš uticaj korišćenja duvana, naročito među siromašnima u nisko razvijenim zemljama, razvojne agencije treba da koriste politike dijaloga povezane sa tehničkom i finansijskom saradnjom da bi podržale politiku promene.

OKVIRNA KONVENCIJA SZO ZA KONTROLU DUVANA: prvi korak do rešenja

U maju 2003. godine, sve 192 zemlje članice SZO preduzele su istorijski korak jednoglasnim usvajanjem okvirne konvencije za kontrolu duvana (FCTC). Time su se obavezale da zaštite zdravlje svojih građana od štetnih efekata duvana. Mere koje ih pozivaju u okviru konvencije pomoći će smanjenju potrošnje duvana. Konvencija je prva konvencija u oblasti javnog zdravlja, doneta po dogovoru, u Svetskoj zdravstvenoj organizaciji. Ona predstavlja ključnu tačku definisanja duvana kao globalnog ubice i znači novu eru u kontroli duvana na nacionalnom i internacionalnom nivou. Ona reafirmiše pravo svih ljudi da dosegnu najviše standarde zdravlja. Nasuprot prethodnim pokušajima kontrole, ona se zasniva na strategijama smanjenja zahteva. Takođe prepoznaje potrebu pomoći uzgajivačima duvana i radnicima duvanske industrije čiji će životi biti ozbiljno ugroženi ovim programima kontrole duvana, i ustanovljava potrebu adekvatnog pristupa dugoročnog socijalnog i ekonomskog uticaja uspešnih strategija smanjenja zahteva za duvanom, hrabreći podršku zemalja kroz različitosti i razne ekonomske alternative, kao deo održivih razvojnih strategija.

FCTC je alat za dogovor oko toga šta prethirom sveta. Sa ciljem da zaštiti nacionalne zakone od prevara transnacionalnih aktivnosti, kao što su reklamiranje cigareta preko granice i krijumčarenje duvanskih proizvoda.

Konvencija je postavila tlo za kontrolu duvana na međunarodnom nivou, i obezbedila pristup oko bitnih stavki kao što su reklamiranje, sponzorstvo, povećanje taksi i cena, nivelisanje, nezakonita trgovina i pasivno pušenje. Organizacije za državne i regionalne integracije su slobodne da uvode zakone sa višim zahtevima.

Okvirna konvencija će stupiti na snagu i postati zakonom obavezna, 90 dana posle ratifikacije u 40. zemlji po redu.

Raportom iz 1999. godine: «Smanjenje epidemije: Vlade i Ekonomije u kontroli duvana», Svetska banka istražuje ekonomske dimenzije potrebe definisanja duvana kao velikog tereta koji iziskuje kontrolu. Raport sistematično i naučno demantuje scenarije «smaka sveta» od strane duvanske industrije, koji zastrašuju političare od preduzimanja akcija da zaštite zdravlje naroda. Okvirna konvencija postavila je smernice za akcije sa evidencijom koja pokazuje efektivitet zbog smanjenja potrošnje duvana. Podrška okvirnoj konvenciji znači spašavanje života.

Duvanske kompanije će i dalje snažno koristiti svaku mogućnost podstrekivanja potrošnje duvana da bi nastavile sa velikim profitima. Uticaće na velika koštanja u društvu zbog bolesti koje se mogu prevenirati, rane smrti i ekonomske gubitke, tamo gde politika kontrole duvana ne bude bila jasno regulisana.

Svetski dan bez duvana 2004. godine fokusira ulogu duvana u pogoršanju siromaštva, i poziva sve zemlje naširoku implementaciju sopstvenih mogućnosti u sveobuhvatnoj kontroli duvana kroz pravila i zakone da bi se zaustavili štetni efekti epidemije pušenja duvana.

Dr N. Barišić, spec soc. med.
Zavod za zaštitu zdravlja Sombor